

משנת קידושין, דף ט"ז ע"א – ט"ז ע"ב משה

סה

משום דהתם הוי גילוי מילתא בעלמא, כמו שכתבו שם התוספות, ועל גילוי מילתא לא פרכינן כמו שכתבו התוספות לעיל (י'): בד"ה מה וכו' וכדאיתא במס' שבועות (ט').

תוספות ד"ה ומה מי וכו', שדה אחוזה יוכיח שנגאל באלה ואינו נגאל בשש וכו' שכן אינו יוצא כצ"ל.

דף ט"ז ע"א: ומאי ניהו שטר. בספר עצמות יוסף ובחי' פני יהושע הקשו ע"ז, דאמאי לא מקשה אשכחן אמה העבריה ועבד עברי מדאיתקש לעבד, מוכר עצמו מנ"ל למאן דלא יליף שכיר שכיר וכו' ועיין במה שתי' שם ע"ז. ובחידושי חשק שלמה כאן תירץ לזה: דמזה ראי' לדעת התוספות לעיל (דף ט"ו). בד"ה ואידך, דמשמע מדבריהם דלפי המסקנא לא מצינו לשום תנא באמת דלא יליף שכיר שכיר כמו שכתב הפני יהושע בעצמו לדעתם ז"ל שם, ובאמת דמכאן ראי' גדולה לדברי התוספות ז"ל דכו"ע גמרי שכיר שכיר ולית ביה פלוגתא כלל, ועל פי זה אין צורך למה שדחקו בזה הגאונים הנ"ל.

באישות מיהא לא אשכחן. כתב על זה בתוספות רי"ד כאן: נראה לי דלא גרסינן ליה דמה אישות שייך גבי אמה העבריה, אי משום דהיא בת יעוד והרי גם עבד עברי ילפינן מינה אלא הכי גרסינן להכי אהני אם אחרת, עכ"ל.

והנה מ"ש בס' נחלת משה כאן על דברי הש"ס אלו, בזה"ל: פירוש דשטר עדיפא מחזקה דשטר מועיל בין בקנין ובין באישות אבל חזקה לא מצינו דמועיל אלא בקנין ולא באישות, ולכן שיש לנו ספק אם לרבות שטר או לרבות חזקה מסתברא לרבות שטר דזה הוה קנין עדיפא, ולפי זה סרה קושית התוספות רי"ד, וכמו שפירשתי משמע גם מהריטב"א, עכ"ל, ובה א"ש דברי הש"ס דילן כאן.

לא תצא כצאת העבדים וכו' שאינה יוצאה בראשי אברים כעבד. ואין להקשות דהא בעבד עברי הכתוב מדבר שם, והיכי קאי על עבד כנעני, שיש לומר דהכי פירושו, שאם לא קאי אלא על עבד עברי, היה לו לכתוב עבד, כמו שנכתב שם כל הפרשה בלשון יחיד, אלא ע"כ שקאי גם על עבד כנעני (ספר שדה אליהו בשם הגר"א).

תנא וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף ובשטר. עיין בתוספות רי"ד, ובס' נחלת משה כאן.

תנא וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף וכו' כסף דכתיב מכסף מקנתו וכו' ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף, לעיל (ח'). פירש"י דהאי ישיב מיותר הוא, דהוי מצי למכתב: לפיהן ישיב גאולתו, ובא לרבות דשוה כסף הוה ככסף לענין פדיון, עכ"ל. אבל במס' בבא קמא (ז'). על הפסוק דפרשת משפטים: "כסף ישיב לבעליו" דדרשינן ישיב לרבות אפילו סובין, פירש דהול"ל כסף ישלם לבעליו, וי"ל דהא דלא מפרש גם כאן כן, משום דכאן לפי ענינו לא שייך הלשון ישלם, כמבואר למעיין, ועיין עוד במ"ש בס' תורה תמימה עה"ת (פ' בהר כ"ה נ"א אות רס"ז) בד"ה והנה בפסוק וכו'.

לימא ליה באפי תרי זיל או באפי ב"ד זיל. מזה מוכח דאע"ג שאין גופו קנוי, אפילו הכי לא דמי למחילת חוב דלא בעינן באפי תרי כלל, משא"כ כאן דגופו משועבד לעבד עבודתו, משום הכי גם לפי הס"ד בעינן תרי או בפני ב"ד.

רש"י ד"ה אלא למ"ד אב כותבו, לא יליף משאר קידושין. כתב ע"ז בס' אמרי בנימין: צריך ביאור מאי "משאר", ואולי צריך לומר "משטר", וכן כתב בספר מנחת יהודה.

תוספות ד"ה בעובד כוכבים וכו' ול"ל נמי דקדוק כלל. מצאתי כתוב על דברי התוספות אלו: והא דכתיב ואכלת את כל העמים, בזמן שהם מסורים בידך, לכ"ע שרי.

תוספות ד"ה אמר רבא וכו'. עיין במ"ש ע"ז בחידושי פורת יוסף ע"ז כאן.

תוספות ד"ה והרב שמחל וכו'. עיין במ"ש על זה בספר התשוב"ץ (חלק א' סימן קנ"ח).

דף ט"ז ע"ב: לא אידי ואידי דנפקא בסימנן והא דאיתא לאב וכו'. כתב על זה בספר פני יהושע כאן: לדוגמא בעלמא נקיט סימנן, דהוה מצי למימר דנפקא ביוכל ושש.

ובזה נתיישב מה שדקדק המהרש"א דאיצטריך לאתנויי מקרא דוהתנחלתם משום הנך דיוצאה בקטנות'.

דתניא מנין לבורח שחייב להשלים ת"ל שש שנים יעבד וכו' – וכל הענין. עיין במ"ש בס' תורה תמימה עה"ת (פ' משפטים כ"א ב' י"ח).

רש"י ד"ה ה"ג, ומתוך לה. ר"ל הא בתינוקת והא בתינוק.

תוספות והא ארבעה קתני וכו' וליכא למימר דדייק מדקתני ארבעה וכו' דהא אמר וכו' תנא ושייר אע"ג דתנא מניינא וכו'. גם במס' שבת (ס"ג.) בד"ה אין בין וכו', וכן במס' מגילה (ח.) בד"ה אין בין וכו', נקטו התוס' את הכלל דתנא ושייר. והק' בתוס' רע"א בפ"י על המשניות במס' מגילה (שם), דבמס' שבת (ע"ט:) פריך בגמרא: וליטעמך תפילין אגויל מי כתבין וכו', וע"ז הק' בתוס' בד"ה תפילין וכו', הא דתנן במס' מגילה (ח.): אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ותפילין ומזוזות אין נכתבים אלא בלשון אשורית, אמאי לא קתני שתפילין ומזוזות אין נכתבים על הגויל, ע"כ ועיי"ש, והרי שפעם מסתמכים התוס' על הכלל ד"תנא ושייר" ופעם מתעלמים מזה.

והנה כהאי מצינו גם בתוס' במסכ' מכות (ו.) ד"ה אמר רבא והוא שהעידו וכו', ושם כתוב לאמור: אבל לענין נמצא אחד קרוב או פסול אף אם נמצא מהני שהעידו לאחר כדי דיבור, עדותן בטילה, ובגליון הש"ס שם צוה רבינו עקיבא איגר ז"ל לעיין בתוספות במס' סנהדרין (דף ל"א ע"א) ד"ה שב"ש וכו'. והנה מה שכתב בשו"ת דברי משה (חלק חושן משפט סימן כ"א ענף ו) בד"ה ובזה אמרתי וכו': מה שמציין הגאון האמתי רבי עקיבא איגר בגליון (כאן על מסכת מכות כנ"ל) לעיין בתוספות סנהדרין (דף ל"א) בד"ה שב"ש וכו', כוונתו להקשות דהתוספות סותרים את עצמם, דכאן במס' מכות (דף ו') פסקו דבקרום או פסול, אף לאחר כדי דיבור מהני לבטל עדות הכשרים, ובסנהדרין שם בד"ה שב"ש, כתבו להיפך בתירוצם שם דדוקא בתוך כדי דיבור מהני לבטל עדות השאר, אבל בזה אחר זה לא מהני לבטל עדות השאר עיי"ש, וזה לכאורה קושיא חמורה, וכבר קדמוהו בזה הגאון בעל משנה למלך על הרמב"ם הלכות עדות (פרק כ' הלכה ג') עכ"ל, ועיי"ש פלפול עצום בחריפות נפלא לתרץ קושיא זו.

ואומר אני שלפי האמת כל הקושיות הללו מעיקרא ליתא, וזה לפי מ"ש רחיד"א בספרו יוסף אומץ (סימן ק"א): דאין להקשות (על) דברי התוספות ממסכתא אחת ממה שכתבו התוספות במסכתא אחרת, דלא נודע לנו בבירור מי הוא הרב המחבר של התוספות במסכתא זו, ומי הוא הרב המחבר התוספות של מסכתא אחרת, והגם דהרב מהרש"ל כתב דהתוספות על

מסכתות גדולות הוא ממחבר אחד אין מופת חותך על זה, כאשר נתברר לי הצעיר שעמדתי הרבה בענינים אלו, עכ"ד.

והנה מה שכתב שם עוד בנוגע לרבותינו בעלי התוספות ז"ל: ודע שכאשר הראשונים כגון הרמב"ן ורבינו יונה והרשב"א והרא"ש והריטב"א והר"ן כותבים משם התוספות, כונתם על תוספות שאנן, דהם סתם תוספות שחיברם רבינו שמשון ז"ל תלמיד ר"י בעל התוספות, וגם כשכותבים רבותינו הצרפתים, כונתם על תוספות שאנן, ותוספ' הרא"ש הם קיצור תוספות שאנ"ן בתוספת חידושי ז"ל, והתוספות שבידינו הם מתוספות רבינו אליעזר מטוך שקיצר תוספות שאנן וכתב חידושים בגליון, והם החידושים שמביא רבינו בצלאל ז"ל בשם גליון בשיטות מקובצות, או תוספות שבידינו יהיו תוספות מאיבורא, או תוספות מרבינו פרץ וכיוצא, ותוספות ישנים דיומא הם תוספות שאנן ורבינו בצלאל מביא דבריהם בשיטות מקובצות, גם יש לי הצעיר מכתב יד תוספות שאנן על רוב גיטין, ולתוספות שאינם שאנן מכנה אותם הרב בצלאל תוספות חיצוניות עיי"ש. ועיניך תראינה בקונטרסי שם הגדולים, ועד לחכמים, שיש כמה תוספות לכמה רבנים גאוני קמאי זלה"ה, דבמס' בבא מציעא דף ה' ע"ב כתבו דקרא בלא יהיב דמי וכו' עיי"ש, וממה שכתבו שם דף ע"ב מוכח דקרא אפילו יהיב דמי, והגם דאין האמת כן אינם נפסלים דשוגגים הם, ועיין במה שכתבו התוספות במס' בבא קמא דף ס"ב ע"א. עד כאן דברי רחיד"א בספר יוסף אומץ שם מזה.

ובעמדנו בזה כדאי לציין כאן גם מ"ש בשו"ת נודע ביהודה (חלק ב' חלק אבן העזר סימן קכ"ט) בד"ה הן אמת וכו' — לענין אחר בתו"ד, בזה הלשון: ואם כי דברי התוספות צריכין ביאור דלא יהיו שני הדיבורים סתרי אהדדי, ע"כ ועיי"ש, ובשו"ת עצי חיים (חלק יו"ד סימן ט') בתוך ד"ה ומצאתי רא"י וכו', כתב בזה הלשון: ובהכי ניחא לי ליישב דברי התוספות שנראין כסותרין זה את זה, דבמס' חולין (דף צ"ז) ד"ה וכחל וכו', כתבו בטעם לאסור הכחל עצמו אף כשיש ששים, לפי שמתחילת בישולו קודם שיצא החלב לגמרי, נאסר החלב שבכחל, הילכך אף לאחר שנגמר בישולו שכבר יצא כולו תו לא מישתרי עיי"ש.

ומזה נראה דלא דיינינן על שם סופו שיצא אח"כ לחוץ, ולקמן (דף ק.) בד"ה בשקדם וסלקו וכו', כתבו התוספות דעל שם סופו דיינינן ומשום הכי לא

לא מפיק ל' יובל הדרה קושי' שהקשו, בורח השלמה בעי-לדוכתא עיי"ש.

ומצאתי פתרון על זה בספר מנחת יהודה (מהג"מ אברהם יהודה שפרייזר מנירעדיהאז זצ"ל) על מסכת קדושין כאן: דהסמ"ג ז"ל מפרש דהא דפריך הגמרא בורח השלמה בעי, אין הכוונה כפירש"י ז"ל ולאחר שישלים ניתב ל' הענקה, אבל הסמ"ג ז"ל מפרש בורח השלמה בעי ומאי קמ"ל פשיטא דעד שישלים לית ל' הענקה ומשני דקמ"ל דאם פגע בו היובל אין היובל מוציאו וזה שפיר איצטרך לאשמעינן דסד"א דהיובל מוציאו.

אמר מר. פירוש המלים: "אמר מר" הוא כמובן "אמר לעיל", ולדוגמא במס' בבא בתרא (דף ח' ע"ב) שנאמר שם בברייתא, שאין עושין שררות על הצבור פחות משנים, ואח"כ אמר בגמרא, אמר מר אין עושין וכו', ובמס' ראש השנה (דף כ' ע"ב): אמר מר צריך שיהא לילה ויום מן החדש, וקאי על דברי ר' זירא שמובאים שם בגמרא, וכן במס' יומא (דף כ"א ע"ב): אמר מר כלפי מזרח הכל שמחין וכו', וקאי על דברי ר' יצחק בן אבדימי שמובאים שם בתחילה, ובמס' חולין (דף פ"ה ע"ב) דקאמר אמר מר על מימרא דר' אבא שמובאת שם וכאלה רבות מאד בש"ס, ומפורש יוצא בפירוש רש"י במס' תענית (דף ג' ע"א) בד"ה ר' יהודה אמר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה וכו' כעין אמר מר, כלומר אמרין לעיל ר' יהודה אומר.

וכתב בס' הדרש והעיון על התורה (פרשת כי תזריע — מאמר קכ"ג אות ג') בתור"ד, דהיכי דלא אמר מתחלה שום שמועה, לא מצאנו אמר מר במובן "אמר לעיל", דלמעלה לא מחזיר כלל דבר זה, ואין שייך לומר אמר — אמר לעיל, ורק הוא כינוי הכבוד שתיארו החכמים זה את זה כאשר נז"נ בדבר הלכה, ולפי זה לא יתכן הכינוי הזה רק כשהי' ויכוח בין החכמים, שאחד אמר כך והשני בא להקשות עליו שסותר דברי עצמו, או אמר לו והאמר מר כך וכו', ע"כ השייך לעניינו.

ועיין בס' יד מלאכי (כלל ע"ג), ובס' מכתב לחזקיהו על מס' סוכה (דף י"ב ע"ב) בד"ה אמר מר וכו', שחקרו האם דרך הש"ס לומר אמר מר ע"ד איזה אמורא או רק על משנה וברייתא, ולכל האמורא כאן עיין גם במ"ש בחי' מהר"ץ חיות על מס' יומא (דף כ"ה ע"א). **ור"מ** מנינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל מיבצר הוא דלא מבצר ליה וכו'. כדברים הללו מפורש יוצא

נעשה נבילה במקצת חתיכה וכו', וכבר הרגיש בזה בהגהות אמרי ברוך (סימן צ"ו), עכ"ל לעניינו. **ולכל** זה ראה גם במ"ש בדברנו בס' משנת משה על מס' תענית (דף י"ג ע"א) על התוס' ד"ה מאי שייר וכו', ובכל המקומות הללו ברור כשמש שע"פ מ"ש רחיד"א כנז' אין שום קושיא וסתירה בדברי התוספות בכלל. ותו לא מידי.

ועל דבר הכלל של תנא ושייר הנצב בפתח דברנו למעלה, ראה גם במ"ש במס' קידושין (דף מ' ע"א), תוספות במס' שבת (דף ע"ט ע"ב) ד"ה תפילין וכו', ועל מס' תענית (דף י"ג ע"א) ד"ה מאי שייר וכו', תוספות יום טוב על מס' שבעות (פרק ד' משנה א') ד"ה ואלו נשבעין וכו' ושם גם בפירוש "לקוטים" ד"ה חמשים וכו', ס' מכתב לחזקיהו על מס' שבת (דף ס"ג ע"א) **ועל** מס' סוכה (דף נ"ד ע"א), תפארת ישראל על מס' זבחים (פ"ט ס' ט"ו) ועל מס' עדיות (פ"ד ס' א'), פי' "משנה אחרונה" על המשניות במס' מכשירין (פ"ב מ"ג) ד"ה ברזל וכו', שו"ת נודע ביהודה תניינא (חלק יו"ד ס' ר"ה) ס' תולדות יעקב יוסף עה"ת, (פ' משפטים) ד"ה מצוה ובשר בשדה וכו', ובשו"ת לבושי מרדכי (מישקאלץ — תרצ"ז, ס' קצ"ט אות ב').

תוס' ד"ה מה לסימנין וכו' וי"ל וכו' משום דאין זה הגוף שקנה. כתב על זה בס' פני יהושע כאן: ונראה להוסיף דכיון דאשתני גופא ונעשית גדולה ויש לה יד לזכות בעצמה לכל דבר ממילא פקע שעבוד האדון, משא"כ לענין רשות האב אע"ג דיש לה יד, מ"מ משמיא אקנו ל' לאב יד יתירה שיהא זוכה בכל שבח נעורי' חרץ ממכירתה.

שם. מה להצד השהו שבהן שמוציאין מעבדות וכו'. עיין במ"ש בחדושי המהרש"א ע"ז.

שם. מ"מ כל כמה דלא ילפינן פירכא היא וכו'. עיין בחידושי מהר"ם ע"ז.

תוספות ד"ה מה. וא"ת מכל הני וכו' וכו' וכי תימה מה לשנים ויובל וכו'. עיין במ"ש בחידושי הרש"ש כאן ע"ז.

דף י"ז ע"א: כגון שברח ופגע בו יובל מהו דתימא הואיל ופגע בו יובל וכו'.

כתב הלחם משנה על הרמב"ם (הלכות עבדים פרק ב' הלכה ד'), דהסמ"ג ז"ל מפרש דמהו דתימא דהיובל מוציאו ואפילו הענקה ניתב ל' קמ"ל דלא מוציאו היובל, ע"כ. ותמה המשנה למלך דאם כן דלפי המסקנה